

Поховання радянських солдатів в Оженині та його околицях

Серед трагічних і понині маловідомих сторінок Другої світової війни помітне місце займає доля радянських військовополонених на окупованих гітлерівською Німеччиною територіях України. Табори для військовополонених створювались німецькою владою і в Рівненській області. Всього в Рівному та області перебувало близько 90000 військовополонених. Організовані табори були і в сусідній Хмельницькій області Славутський, Шепетівський та інші. Протягом 1941-1943 роках в одному Славутському районі було розстріляно і замордовано понад 150000 радянських військовополонених. Від неспроможності утримувати велику чисельність полонених солдатів і офіцерів фашисти пішими колонами, переводили їх на Рівненщину, де створено було три великих табори.

3 липня 1941р. село Оженин було окуповано німецько-фашистськими загарбниками, а вже в вересні жителі села стали свідками жахливих подій. З перервами із сторони Шепетівки фашисти «переганяли» через село колони радянських військовополонених в сторону Рівного. Про ці події розповідають свідчення місцевих жителів.

Бернацька Ганна, 1927 року народження:

Це була страшна картина. Осінь холодна, дощова. Майже роздягнені, голодні, тягнули одне одного як могли. А котрі були безсилі, падали, німці пристрілювали їх і лишали на дорозі. Після них наші селяни забирали вбитих і хоронили в братських могилах. Ми жили поблизу залізниці. У товарних вагонах перевозили полонених. При найменшій можливості багато затриманих втікало. Яюсь до нас вночі хтось постукав. Тато відкрив двері – заходять два хлопці, дуже змучені і кажуть: «Ми полонені, допоможіть нам». Вони – голодні, з'їли трішки і захворіли. Мама їх лікувала, варила їм різні зілля. В нас полонені пробули дві неділі. Одного навіть прізвище пам'ятаю – Юрченко. Він був з Київської області.

Дробенюк Марія 1919 року народження:

В той час, коли проходили колони радянських військовополонених, я жила на хуторі, в сторону річки Горинь. Одного разу я вела на пасовисько корову і побачила молодого вбитого воїна. Далі на городі, де росла капуста, лежав ще один. Люди їх підібрали і поховали на кладовищі.

Панчук Єва Артемівна, 1928 року народження:

Військовополонених фашисти нещадно били. Тих хто не міг йти вбивали. На одному городі, де росла капуста, на моїх очах вбито було двос

полонених. Далі був город, де росла морква. Ті, хто не міг витримати голод, кидався вхопити морквину, але їх косили німецькі кулі. Були вбиті і біля нашого будинку. Поховали їх у лісі. Ми стільки надивилися на тих невольників, що не могли спати цілий тиждень.

Кондратюк Федір Лук'янович, 1926 року народження:

Гнали невольників молоді гітлерівці, років вісімнадцяти. Полонені були у рваній одежі. Щоб нагрітися, напихали під форму листя, солому. Були босі, голодні, змучені. Один з солдатів кинувся зірвати капусту на городі, але не встиг, фашист пристрілив. Коли колона пройшла, я підібрав вбитого, в кишені знайшов адресу. Він був з Житомирської області. Я повідомив сім'ю. Дружина дала відповідь, але ми не переписувалися, тому що боялись привернути увагу німців. Це загрожувало розстрілом. На пам'яті в ті дні було вбито 36 чоловік: 24 військовополонених поховали в лісі, 12 – на кладовищі. Везли полонених і на підводах, але то були ті, які не могли йти. Залізницею, в ешелонах, на Схід везли полонених. Декому вдавалось втекти. Одного разу до нас прийшов радянський воїн, якому друзі допомогли втекти. Він був напівголий. Мої батьки його обігріли, нагодували і переодягнули. Ніч переночував і на ранок пішов. А відходячи сказав: «Буду искать своих союзников, которые воюют против фашистской нечисти». Жителі села збирали харчі і возили на підводах до Острога, де були полонені в лазареті, щоб хоч чимось допомогти.

Макарець Людмила Кузьмівна, 1932 року народження:

В 1941 році, десь в вересні-жовтні місяці, німецькі загарбники гнали радянських військовополонених зі сторони м. Шепетівки через село Оженин. Йшли вони від залізничної станції по вулиці, яка має сьогодні назву ім. 17 вересня, в сторону с. Країв, очевидно, на Рівне. Полонені йшли великими групами. Була осінь, на городах та край дороги лежала зібрана морква. Ті полонені, які кидались за морквою, щоб якось втамувати голод, їх фашисти розстрілювали на місці. Пізніше, коли колони проходили, мій брат Степан, сусіди Марискевич Василь, Козак Василь підбирали вбитих і закопували на галявині лісу, біля дороги Оженин-Країв. В одній поховали 16 чоловік, а в другій – 8. Могили знаходяться поруч. Ми жили неподалік від поховання, метрів за 300-400. Ці місця називають в селі «Савчукові кущі». Скільки жили люди на хуторі, то доглядали за могилами.

Макарець Степан Кузьмович:

Йшли військовополонені через село десь днів вісім. Одягнуті були в шинелі, солдатські куфайки, знеможені, брудні, голодні. Біля лісу було поле. Голодні люди кидались за городиною, але озброєний конвой пристрілював зразу ж. Трупі лежали до вечора на полі. Коли почало сутеніти, я з Козаком Василем, Марискевичем Василем та іншими людьми, які жили поблизу, знесли їх на галявину лісу. Викопали дві могили і поховали в одній вісім, а в другій шістнадцять чоловік.

Про ці могили і причини загибелі знають багато людей: Онищук Михайло Федорович, Марискевич Васирина, Панчук Єва, Макаревич Людмила, Кондратюк Лук'ян і інші. Документи, які були у військовополонених, листи, медальйон, зібрав лісник Кондратюк Лук'ян. Пізніше, після війни, він віддав їх тодішньому секретарю сільської ради Троцькому Омеляну Матвійовичу, який казав, що розіслав документи за адресами вбитих.

Існують документи, складені за особистим підписом військового дільничого Острозького РВВС с. Оженин. Перший – «Список очевидців, осіб, які приймали участь в захороненні розстріляних військовополонених» від 3 травня 1986 року. Серед осіб, що знають про розстріли та захоронення: Марискевич Васирина, Панчук Єва, Онищук Михайло Федорович, Кондратюк Федір Лук'янович, Марискевич Василь, а Макаревич Степан Кузьмович та Козак Василь ще приймали участь у захороненні полонених. Всі вищеперераховані, крім Троцького О. М., жили неподалік від місця розстрілу. Всього за цим Списком, вказано десять жителів села.

Другий документ – «Известные обстоятельства расстрела советских военнопленных возле леса, неподалеку от села Оженино Острожского района Ровенской области» від 6 травня 1986 року, в якому описані події осені 1941 р. відповідно до свідчень очевидців. Також йде мова про те, що після закінчення війни люди які жили на хуторах, встановили на могилах хрести і доглядали за ними. Пізніше жителі почали виселятися з хуторів в село і могили заросли кущами. Лише в 1977 р. школярами Оженинської восьмирічної школи на місці поховання був поставлений пам'ятний знак з червоною п'ятикутною зіркою та написом «Здесь похоронены 24 советских военнопленных, расстрелянных немецкими гитлеровцами осенью 1941 г.».

За спогадами Макаревич Людмили Кузьмівни, поки вона жила неподалік, до середини 70-х років ніхто перепоховання не проводив. У лісі були також і інші могили військовополонених. Деякі з них в 50-60-х роках були перенесені на кладовище, а інші заросли кущами, і їх вже не знайти. В документі зазначенні жителі села Оженин, які знають про поховання військовополонених, розстріляних фашистами осінню 1941 року: С. Макаревич, Л. Макаревич, В. Марискевич, М. Онищук, Ф. Кондратюк, Є. Панчук, О. Троцький, М. Дробенюк та інші. На сьогодні відомо дванадцять поховань радянських військовополонених на місцевому кладовищі, на могилах яких жителями села поставлені пам'ятні знаки.

Джерела

1. Король В. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941-1944 р.р. // Історія в школі. – 2001. – № 11-12.
2. Фонди музею історії с. Оженин.
3. Спогади жителів с. Оженин (Бернацька П, Макаревич Л. К., Макаревич С. К., Дробенюк М, Панчук Є. А., Кондратюк Ф. Л.).